

Lica

ORFEJ FRANKOPAN, nećak Frana Krste Frankopana

CHEVALIER DE GREMONVILLE, francuski veleposlanik na bečkom
dvoru u vrijeme Zrinsko-frankopanske urote

LUJ XIV., francuski kralj, vladao 1661–1715.

JEAN BAPTISTE POQUELIN-MOLIÈRE, živio 1622–17. veljače 1673.

JEAN RACINE, živio 1639–1699.

Glumci Molièreove trupe

Događa se u Parizu, nakon dolaska na vlast Luja XIV. (1661), a prije
Molièreove smrti.

I.

Prvi čin

(Kraljevski dvor; prostrana dvorana na zidovima koje vise tapiserije s prikazima zemljovida; globusi, karte, veliki kotač koji se okreće i na kojem pomoćnici upisuju kretanje vojski, diplomatske misije i slično. Predavač zauzima mjesto na podiju ispred brojne publike.)

PREDAVAČ: Cijenjeni kolege Kraljevske akademije!

Očitavajući ritam zvijezda, jedan naš slavni prethodnik vidio je začudne stvari, od kojih su se neke ostvarile još za njegova života. Kako je i ovo nebesko tijelo, po kojemu hodamo, izdanak Svemira, s pravom je zaključio kako zakoni iz visina upravljaju događajima na zemlji. Ukoliko znamo prepoznati te zakone, moći ćemo predvidjeti budućnost. Predvidjeti sutrašnji dan u politici, draga gospodo, znači uhvatiti protivnika na spavanju. Molim, pogledajte kartu Europe. Što vidite? Neobičan oblik. Izraslina na zapadnom rubu velikog azijskog kontinenta s kojim je povezana prostranom ravnicom koja je nanijela ovamo Germane, Hune, Avare, Slavene, Mađare, a sutra tko zna koga još...

PUBLIKA *(istovremeno, u prvom planu)*:

PRVI GLAS: Cijenjeni kolega je poznat po svome geopolitičkom pristupu.

DRUGI GLAS: Ne, ne, on inzistira na terminu geostrategija, što god to značilo! Ništa lakše nego filozofirati o ravnicama i planinama, kao da one odnose pobjede u ratu! Da nema naših mušketira...

PREDAVAČ (*ponovno u prvom planu*): ...taj mozaik isprepletenih naroda koji danas nastavaju kontinent nazvan po kćeri feničkoga kralja Agenora neiskusnom oku izgleda kao posljedica slučajnosti. Međutim, kada bolje proučimo geološke, hidrološke i druge karakteristike tla, dobit ćemo granice koje se – gle čuda – podudaraju s političkim granicama. Budućnost se daje iščitati iz prošlosti, ali i iz atmosfere, plodnosti i sastava tla, vodotoka, navika koje rađaju planine, nizine ili mora. Geostrategija i nije drugo do politika zemljopisa. Molim, pogledajte na karti položaj Francuske. Naš je heksagon smješten na samom zapadnom kraju Europe. Gospodo, mi nemamo kuda. Možemo u ocean, ili u južno more. Ne plovi nam se. Jedina je alternativa ići na istok, prijeći Rajnu, sve do ruskih stepa, odakle će u Francusku stizati žito i potrebna hrana. Ako nam je povijest namijenila vodeću ulogu, a sve govori da jest, tada moramo naći saveznike...

PUBLIKA (*istovremeno, u prvom planu*)

PRVI GLAS: O čemu on to laprda?

DRUGI GLAS: Niste valjda mislili da će nas Leopold pustiti preko Rajne tek tako. Bez obzira na naše mušketire.

PRVI GLAS: Ne, to ne bi bilo nalik na njega, ipak je on car Svetoga Rimskog Carstva. *L'empereur!* (*Smije se.*) *L'empereur!* (*Smije se.*) Pa, tko su ti tajanstveni „saveznici“ o kojima govori naš dragi kolega?

DRUGI GLAS: Ništa nije službeno, ali ako ste u posljednje vrijeme bili kod Jacoba, mogli ste vidjeti litografije u čast grofu Zrinskom, povodom nedavne pobjede nad Turcima.

PRVI GLAS: Zrinski? Onaj Mađar?

DRUGI GLAS: Čujem da je zapravo Hrvat.

PRVI GLAS: Kao da je to važno? Ako sam pravilno shvatio kolegu, geostrategija je vječna. Planine ne hodaju niti se mora prelijevaju. Jedina promjena su plima i oseka. Tko bi gori, sad je doli, i obrnuto!

DRUGI GLAS: To je istina. Jedino pravilo koga se valja držati je da očekujemo promjene i činimo sve da nam se one ne dogode.

PRVI GLAS: Ne čini li vam se čudnim da slavimo Zrinskog kao velikog ratnika i pobjednika nad Turcima, a istovremeno surađujemo sa Sultanom protiv Leopolda?

DRUGI GLAS: Politika je, *cher collègue*, poput one kurtizane kojoj je hitao Henrik IV. javljajući po glasnici: „Draga, dolazim, ne peri se!“ Kako joj je ono bilo ime?

PRVI GLAS + DRUGI GLAS: Mme de Montespan? (*tibi bihot*)

PRVI GLAS: Zaboga, nemojte da nas čuje! Ta coprnica ima uši poput zečice. Luj je tako lakovjeran kada su žene u pitanju.

DRUGI GLAS: Da, ali ne možete poreći da ima ukusa...

PREDAVAČ (*u prvom planu*): To su dakle ti prirodni saveznici. Ali, postoje i oni drugi, za koje niste čuli i koje povijest nemilosrdno osporava. Gospodo, molim, pogledajte! Ovaj prostor ovdje, danas poznat kao Balkanski poluotok, a koji su stari Rimljani nazivali Ilirik, nastavaju brojna poludivlja plemena. Među njima su Hrvati; poznati su vam od nedavna po konjici koju nazivamo Royal Cravatte. Dobri vojnici. Pomalo divlji. Mogli ste ih zamijetiti u gradu... Nose marame oko vrata u spomen na žene koje su ostavili u domovini...

PUBLIKA (*istovremeno, u prvom planu*):

DRUGI GLAS: Što ih ne sprečava da diraju naše. Čuli ste da kralj priprema novi kazališni spektakl u versajkskome parku, Zrinskomu u čast?

PRVI GLAS: Niste li i sami sudjelovali u onome od prije četiri godine?

DRUGI GLAS: Kao producent. Uložio sam pravo malo bogatstvo.

PRVI GLAS: Nešto ste valjda zaradili?

DRUGI GLAS: Zaradio? Nemate pojma koliko te gluposti koštaju! Zauzvrat sam dobio zemljište koje pripada kruni negdje u Sjevernoj Americi. Louisiana, tako nekako. Sama močvara, navodno. Krokodili i Indijanci! Hvala lijepo!

PRVI GLAS: Je li to pametno? Trošimo naše pare da bismo zabavili nekakvog grofa iz Mađarske.

DRUGI GLAS: Hrvatske.

PRVI GLAS: Mađarske, Hrvatske, svejedno. Bogu iza leđa, to je sigurno.

DRUGI GLAS: Eh, dragi kolega, netko je lijepo rekao: „Urota je najveći od svih ljudskih podviga. Hrabrost, oprez i vjernost, koji moraju biti jednako zastupljeni kod urotnika, rijetke su vrline. Još ih rjeđe nalazimo objedinjene u jednoj osobi.“ Kažu da je Zrinski takva osoba.

PRVI GLAS: Je li to mudro? Leopold je ipak njegov zakoniti vladar i Zrinski mu duguje odanost.

DRUGI GLAS: Znate kakav je Luj, voli ljutiti druge monarhe. Austrijanca više od drugih.

PRVI GLAS: Dok mu igra ne dosadi.

PREDAVAČ (*u prvom planu*): ...A zašto svi ti saveznici? Zašto Mađari, Hrvati, Irci, Poljaci ili netko drugi, zašto sav taj trud kako bi se osigurali savezi i unaprijed obeshrabrili neprijatelji? Tko otvorenih očiju i otvorena uma prati događaje, prepoznat će pravilni ritam kojim odiše povijest. Svijet politike određen je planinama i ravninama, rijekama i morima, a ne spretnošću ili lukavošću pojedinog princa, kao što je mislio Machiavelli.

(*Pljesak!!! Predavač nestaje, a Akademija se polako razilazi.*)

TREĆI GLAS (RACINE): Oprostite, gospodo, načuo sam nešto o novoj svečanosti u Versaillesu. Čiju ćemo to predstavu gledati?

PRVI GLAS + DRUGI GLAS: Pa, Molièreovu, zar ste sumnjali?!

RACINE: Ali, kralj nam je obećao tragediju!

DRUGI GLAS: Tragedija, komedija... Granice su danas opasno skliske, dragi Racine, pitajte viteza od Rohana, ako stignete prije no što ga krvnik skrati za glavu.

PRVI GLAS: Eto vam poučan primjer, dragi kolega! Urote su grozna stvar i nitko pošten ne bi se trebao upuštati u takve spletke! Čak niti u kazalištu! U protivnom ćemo imati revolucije diljem Europe!

RACINE: Zar nije Molièreov posljednji komad razgnjevio Njegovo veličanstvo?

DRUGI GLAS: Tartuffe? Kralj, nažalost i dalje trpi njegove ludosti, ali ga zato mnogi žele uroniti u katran i perje.

RACINE: Molièreovo kazalište je parada smiješnih svatova s jedinim ciljem da jeftino nasmije publiku. Za to nam ne treba kazalište, dovoljno je otići na parišku tržnicu!

PRVI GLAS: Imate pravo. Ta je publika sastavljena od pekara, postolara, oružara, kovača, krovopokrivača, i tko zna koga sve ne! Bojim se da će buduće generacije pamtit i naše doba po lakomcima, tvrdicama, prevarantima i lopuzama!

RACINE: Škrti otac i rasipni sin! Sluge koji se sprdaju na račun svojih gospodara! Žene koje varaju muževe! Kako takav prosti sadržaj može ikoga nadahnuti na velika djela?!

PRVI GLAS + DRUGI GLAS: Dakako. Svrha je umjetnosti da zabavi i pouči.

RACINE: Pisac mora biti odgovoran za svoje djelo. Stajati iza svojih riječi!

PRVI GLAS: Razumije se. Ako itko treba biti odgovoran član društva, onda su to prije svih umjetnici!

DRUGI GLAS: Molière bi se trebao ugledati na vas, dragi Racine!

RACINE: No, da, bojim se da to nećemo doživjeti. Moram ići! Večeras u Palais-Royal igramo *Fedru*. (*Odlazi.*)

PRVI GLAS: *Fedra*? Što je to?

DRUGI GLAS: Nova ljubavnica, valjda.

PRVI GLAS (*iznenađeno*): Racine ima ljubavnicu?

DRUGI GLAS: Pretpostavljam. Čemu inače sva ta priča?

(*Sve veći žamor.*)

PRVI GLAS: Pažnja, kralj! Evo dolazi kralj!

PRVI GLAS + DRUGI GLAS: Neka Bog poživi Vaše veličanstvo! Svjetlo Europe! Jedinствен! Nikomu sličan! Kralj Sunce!

DRUGI GLAS: Vidite tko ide uz njega?

PRVI GLAS (*podigne se na prste, ali ne vidi*): Tko? Mme de Montespan?

DRUGI GLAS: Ma, ne! Molière! Bravo, Molière! Bravo!

PRVI GLAS: Molière ima pravo. Za ljude koji misle život je ionako komedija!

(*Kliču Molièreu; kraljeva svita odmiče; žamor se stišava.*)

DRUGI GLAS: Što je još važnije, komedija manje košta. Tu su manje zahtjevne mašine i samo nekoliko likova: škrtac, rasipni sin i lukavi sluga...

PRVI GLAS: Kao producentu, jasno mi je da vam je draža od tragedije!

DRUGI GLAS: Da, ali!!

PRVI GLAS: Što?

DRUGI GLAS (*uzdiše*): U posljednje vrijeme Luj obožava tragediju: junačka tema, okrutna sudbina, i sve puno mitoloških čudovišta, olimpskih bogova i vitezova na konjima. Zlato, srebro, svila, čipka... Strašno! Katastrofa od troška! Mogu se samo moliti Bogu da Molière ne pretjera, inače ću bankrotirati.

PRVI GLAS: Ali, Molière nikada nije napisao tragediju!

DRUGI GLAS: Luj, kao i svaki političar, voli s vremena na vrijeme ispremiješati karte.

PRVI GLAS: Ne slijedim vas...

DRUGI GLAS: Stavite se u njegove cipele, koje su mu, usput rečeno, uvijek premale, gledajte ga kako cupka, kao da hoda po žeravici. Ako posao sa Zrinskim uspije, bravo, imat ćemo novi spektakl u Versaillesu i novog saveznika u Europi. Ako ne, *tant pis!* Uvijek možemo reći da se Molière nije snašao na području tragedije kojim tako suvereno

vladaju Corneille ili Racine. I predstava ode niz rijeku, a da ju nitko nije vidio. Svi su je zaboravili i prije no što je odigrana. Shvaćate?

PRVI GLAS: Baš i ne. Morat ćete mi to objasniti uz čašu šampanjca.

DRUGI GLAS: Dodajmo tuce oštriga i obećavam da ćete do kraja večeri biti kazališni kritičar! (*u odlasku*) Sve u svemu, dragi kolega, lijepo je biti Francuz. Pogledajte samo tu arhitekturu! Le Vau je nadmašio samoga sebe. Ono što je bio Rim u doba Vespazijana i Trajana, to je danas Pariz.

(*Nestaju.*)